

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13.12.2006, sp. zn. Tpjn 302/2005, ECLI:CZ:NS:2006:TPJN.302.2005.1

Číslo: 11/2007

Právní věta: Za hnutí ve smyslu § 260 odst. 1 tr. zák. se považuje skupina osob alespoň částečně organizovaná, byť třeba formálně neregistrovaná, směřující k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásající národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Pro naplnění znaků této skutkové podstaty je nutné, aby hnutí existovalo v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval, a to byť v jeho modifikované podobě (např. neofašistické nebo neonacistické hnutí apod.). Propagace hnutí prokazatelně směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, které v době jeho propagace pachatelem neexistovalo, může podle okolností případu naplňovat znaky pokusu trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 8 odst. 1, § 260 odst. 1 tr. zák., pokud pachatel svým jednáním zamýšlel iniciovat vznik nebo obnovení takového hnutí, anebo znaky trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261a tr. zák., popř. znaky trestného činu hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. či trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a tr. zák., které nejsou svou dikcí vázány na existenci tohoto hnutí.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 13.12.2006

Spisová značka: Tpjn 302/2005

Číslo rozhodnutí: 11

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka

Předpisy: § 198 tr. zák.

§ 198a tr. zák.

§ 260 odst. 1 tr. zák.

§ 261a tr. zák.

§ 8 odst. 1 tr. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Za hnutí ve smyslu § 260 odst. 1 tr. zák. se považuje skupina osob alespoň částečně organizovaná, byť třeba formálně neregistrovaná, směřující k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásající národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Pro naplnění znaků této skutkové podstaty je nutné, aby hnutí existovalo v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval, a to byť v jeho modifikované podobě (např. neofašistické nebo neonacistické hnutí

apod.).

Propagace hnutí prokazatelně směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, které v době jeho propagace pachatelem neexistovalo, může podle okolností případu naplňovat znaky pokusu trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 8 odst. 1, § 260 odst. 1 tr. zák., pokud pachatel svým jednáním zamýšlel iniciovat vznik nebo obnovení takového hnutí, anebo znaky trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261a tr. zák., popř. znaky trestného činu hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. či trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a tr. zák., které nejsou svou dikcí vázány na existenci tohoto hnutí.

O d ů v o d n ě n í :

Předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu podle § 21 odst. 1 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, navrhl v zájmu jednotného rozhodování soudů, aby trestní kolegium Nejvyššího soudu zaujalo stanovisko ke sjednocení výkladu objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 odst. 1 tr. zák. se zaměřením na vymezení obsahu pojmu „hnutí“.

Tento návrh učinil předseda trestního kolegia na podkladě podnětu nejvyšší státní zástupkyně vycházejícího z poznatků Nejvyššího státního zastupitelství o nejednotnosti v rozhodování Nejvyššího soudu při posuzování naplnění znaků trestného činu propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 odst. 1 tr. zák.

Nejednotnost v rozhodování Nejvyššího soudu při výkladu uvedené skutkové podstaty byla dovozována z následujících rozhodnutí.

Nejvyšší státní zástupkyně poukázala předně na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. [5 Tdo 337/2002](#), kterým byly z podnětu dovolání podaného obviněným M. Z. podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušeny usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25. 2. 2002, sp. zn. 44 To 1569/2001, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 5. 11. 2001, sp. zn. 25 T 133/2000, a to včetně dalších rozhodnutí na ně obsahově navazujících, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu (§ 265k odst. 2 tr. ř.) Podle § 265l odst. 1 tr. ř. pak bylo státnímu zástupci Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 7 přikázáno, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Zmíněným rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7 byl obviněný M. Z. uznán vinným trestným činem podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů podle § 260 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák. Podle zjištění obvodního soudu se jej dopustil tím, že „v P., jako ředitel a majitel nakladatelství O., v lednu 2000 zadal překlad do češtiny a vytištění spisu Adolfa Hitlera Mein Kampf, knihu nechal svázat do černých desek, na jejichž přední stranu navrhl vytištění zlaceného nápisu psaného švabachem „Adolf Hitler Mein Kampf“ a pod něj umístit zlacený znak strany NSDAP – orlici držící ve spárech věnec s ratolestí s uvnitř umístěným pravotočivým hákovým křížem, přičemž knihu, která svým obsahem jednoznačně podněcuje k rasové nenávisti a antisemitismu, postupně v průběhu měsíce března 2000 předal v nákladu 106 000 výtisků na základě kupní smlouvy distributorovi k volnému prodeji“.

Odvolání obviněného Městský soud v Praze usnesením ze dne 25. 2. 2002, sp. zn. 44 To 1569/2001, zamítl podle § 256 tr. ř. jako nedůvodné.

V odůvodnění usnesení ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. [5 Tdo 337/2002](#), Nejvyšší soud mimo jiné

konstatoval, že k naplnění skutkové podstaty trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 odst. 1 tr. zák. dochází, pokud pachatel podporuje či propaguje hnutí specifikované v tomto ustanovení. Uvedl dále, že podpora může mít podobu materiální či morální a spočívá v jednání, které má takové hnutí posílit, popřípadě mu získat další přívržence. Propagací se rozumí veřejné uvádění takového hnutí nebo jeho ideologie a záměrů ve známost, doporučování jím zastávaných či prosazovaných myšlenek a názorů. Propagace může být uskutečňována jak otevřeně, tak skrytě, např. prostřednictvím publikace názorů, prostřednictvím knih, obrazů či jiných uměleckých děl.

Současně však musí jít o propagaci či podporu hnutí skutečně existujícího, a to v době, kdy došlo ke spáchání trestného činu. Může jít i o hnutí formálně neregistrované, avšak o hnutí konkrétní, identifikovatelné alespoň v hrubých rysech. Podle tohoto rozhodnutí nelze skutkovou podstatu trestného činu podle § 260 odst. 1 tr. zák. naplnit propagací např. antisemitismu, neboť se jedná o ideologii, která hlásá rasovou nenávist, avšak nikoli o hnutí. Stejně tak není uvedená skutková podstata naplněna v případě propagace hnutí již neexistujícího, tj. např. fašismu či nacismu v jeho konkrétní historické podobě, ve které již v době spáchání činu neexistuje. Mohlo by však jít o jednání naplňující znaky trestného činu hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. nebo trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a tr. zák.

Nejvyšší státní zástupkyně poukázala dále na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2002, sp. zn. [3 Tdo 651/2002](#), kterým bylo podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítnuto dovolání obviněného J. V.

Dovolání směřovalo proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2002, sp. zn. 13 To 208/2002, kterým bylo podle § 256 tr. ř. zamítnuto odvolání obviněného J. V. proti rozsudku Okresního soudu v Kladně ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 2 T 13/2002. Tímto rozsudkem byl obviněný uznán vinným trestným činem podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 odst. 1 tr. zák.

Toho se podle zjištění okresního soudu dopustil tím, že „v přesně nezjištěné době, nejméně od počátku roku 2001 do 15. 6. 2001 na různých místech České republiky, zejména na burze v B., nabízel k prodeji a za tímto účelem také veřejně vystavoval repliky i originály nášivek vojenských uniforem a výstrojních součástí německé armády z dob druhé světové války, vojenských odznaků, vyznamenání, výstrojních součástek a nášivek a praporek zločinecké organizace SS a Hitlerjugend a dalších věcí obsahujících nacistické symboly, některé z těchto věcí sám vyráběl a takto jednal přesto, že si byl vědom toho, že jde o předměty užívané v období druhé světové války organizacemi, jejichž činnost byla zaměřena k potlačení práv a svobod lidí, jiných etnických skupin, ras a národností a jiného náboženského vyznání“.

V odůvodnění tohoto rozhodnutí se uvádí, že nacistické (fašistické) hnutí lze nepochybně zahrnout mezi znaky objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu podle § 260 tr. zák. Za propagaci takového hnutí lze podle tohoto rozhodnutí považovat mimo jiné i to, jestliže někdo předměty opatřené nacistickými symboly veřejně vystavuje a nabízí za účelem jejich výměny nebo prodeje. Tento závěr vztahuje rozhodnutí i na vojenské předměty (tzv. militárie) za předpokladu, že pachatel věděl, že nabízené předměty mají shora uvedený charakter a že je zpřístupňuje většímu okruhu osob.

Nejvyšší státní zástupkyně ve svém podnětu poukázala na odlišný přístup obou zmíněných rozhodnutí k výkladu skutkové podstaty trestného činu podle § 260 odst. 1 tr. zák. a současně uvedla výhrady ke každému z nich.

Ve vztahu k usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. [5 Tdo 337/2002](#), namítla, že požadavek vyslovený v tomto rozhodnutí, podle něhož k naplnění pojmu „hnutí“ ve smyslu § 260

odst. 1 tr. zák. je nezbytné, aby šlo o skupinu osob do určité míry organizovanou a strukturovanou, se jeví v praxi obtížně aplikovatelný. Za akceptovatelný jej považuje pouze v případě, kdy předmětné hnutí nebude dostatečně konkretizováno. Na druhé straně v případě propagace myšlenek a názorů vycházejících z ideologie nacismu, není podle ní prokazování existence hnutí třeba, neboť k propagaci idejí nacismu dochází od skončení druhé světové války prakticky nepřetržitě. Tato permanentní glorifikace idejí a představitelů německého nacismu podle nejvyšší státní zástupkyně prokazuje stálou existenci tohoto hnutí, tak jak to má na mysli skutková podstata uvedená v ustanovení § 260 odst. 1 tr. zák. Požadavek na další konkretizaci či prokazování stupně organizovanosti takového hnutí se proto podle jejího názoru jeví jako nadbytečný.

Nejvyšší státní zástupkyně se však neztotožňuje ani s právním názorem prezentovaným v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2002, sp. zn. [3 Tdo 651/2002](#), podle kterého se za propagaci hnutí uvedeného v § 260 odst. 1 tr. zák. považuje vystavování, výměna a prodej předmětů opatřených nacistickými symboly včetně tzv. militárií. Podle jejího názoru nelze kriminalizovat takové jednání, které může naplňovat objektivní stránku zmíněné skutkové podstaty, nebude-li prokázáno i naplnění stránky subjektivní. Za rozhodující v tomto směru považuje, komu jsou takové předměty určeny - tj. zda jde o sběratele, zvědavce či stoupence předmětného hnutí, ve vzájemné souvislosti s charakterem nabízených předmětů. Stejná hlediska by přitom podle ní měla být použita jak pro symboly nacistické, tak pro symboly komunistické.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu před zaujetím stanoviska vyžádalo podle § 21 odst. 3 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, vyjádření od Ministerstva spravedlnosti České republiky, Ministerstva vnitra České republiky, Nejvyššího státního zastupitelství, předsedů vrchních a krajských soudů, právnických fakult v Praze, v Brně, v Plzni a v Olomouci, Veřejného ochránce práv, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky a České advokátní komory.

Z vyjádření Ministerstva vnitra České republiky, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky a České advokátní komory vyplývá souhlas s výše uvedeným řešením.

Veřejný ochránce práv k vlastnímu právnímu názoru zaujatému ve stanovisku nevyslovil žádné podstatné výhrady, pouze připomněl, že je třeba se jednoznačně vyjádřit, zda Nejvyšší soud skutečně shledal rozpor ve svých dvou rozsudcích, na které poukázala nejvyšší státní zástupkyně. Dále je třeba se také jednoznačně v odůvodnění vyjádřit, zda nacismus je třeba považovat za hnutí, neboť německý nacismus nachází své vyjádření v celém proudu nejrůznějších neonacistických uskupení vyznačujících se tím, že glorifikují nejen jeho ideje, ale i jeho představitele z doby druhé světové války. Jednoznačné stanovisko k těmto otázkám by podle názoru Veřejného ochránce práv přispělo ke zkvalitnění stanoviska trestního kolegia a zvýšení jeho použitelnosti v praxi.

Ani Městský soud v Praze se ve svém vyjádření nevyslovil proti znění navrženého stanoviska, ale nesouhlasí s argumentací k tomuto stanovisku uvedenou v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. [5 Tdo 337/2002](#). V případě neonacistických či neofašistických skupin je zjevné, že tyto skupiny se ztotožňují s ideologií nacismu, popřípadě fašismu, uznávají nacistické (fašistické) symboly, nepovažují ideologii nacismu (fašismu) za mrtvou, přejímají projevy nacismu do svého chování (např. nacistický pozdrav), oslavují osoby spojené s nacizmem nebo fašizmem a je pak otázkou, zda nacismus či fašismus považovat za hnutí, která jsou mrtvá, pokud nejsou mrtvé ideologie nacismu či fašismu, které jsou přebírány některými skupinami osob i v současné době. Z tohoto důvodu nelze nacismus nebo fašismus jako hnutí považovat za mrtvé bez ohledu na to, zda těmto skupinám se dává přívlastek neonacistické, neofašistické, nacionalistické atd., neboť svou činností a projevy fakticky pokračují za jiných podmínek a v jiném rozsahu v uvedených původních hnutích. Navíc i prokazování existence těchto hnutí je v současné době problematické vzhledem ke

skutečnosti, že tato hnutí, popř. skupiny své skutečné zaměření a ideologická východiska tají, takže soud je odkázán při prokazování existence takových hnutí na zprávy policie, aniž by měl faktickou možnost existenci takových hnutí v rámci dokazování prověřit.

Krajský soud v Praze považuje navržené stanovisko k výkladu objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 odst. 1 tr. zák. se zaměřením na vymezení obsahu pojmu „hnutí“ za příliš rigorózní. Podle jeho názoru, má-li pachatel povšechné povědomí o tom, že hnutí které § 260 odst. 1 tr. zák. vymezuje pomocí cíle, k němuž se seskupilo, reálně existuje či dokonce, že má povšechné povědomí o tom, že existují různé odnože takového hnutí nebo jeho představitelé, postačuje to k naplnění zákonných znaků zmíněné skutkové podstaty.

Podle názoru Krajského soudu v Plzni pak nelze s navrhovaným stanoviskem souhlasit a proto se navrhuje vypustit jeho druhou větu, neboť není nutné, aby hnutí existovalo v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval. Dále bylo poukázáno na nutnost vypracování znaleckého posudku k existenci konkrétního hnutí, pokud by navrhovaná právní věta zůstala nezměněna.

V zásadě se s tímto názorem ztotožnila i Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, která uvedla, že výklad, který vyžaduje, aby hnutí existovalo v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval, byť by jinak byl v souladu s principem „*criminalia sunt restringenda*“, je příliš úzký, poněvadž z dosahu ustanovení § 260 odst. 1 tr. zák. by tak vypadla propagace historických hnutí (fašistických, nacistických aj.), propagovaných v době, kdy už neexistují. I propagace takovýchto historických hnutí nemusí vždy postrádat potřebnou míru materiální stránky. Podle jejich povahy by se tato stránka v rámci odpovídajícího znaku skutkové podstaty - „hnutí“ - samozřejmě pohybovala, takže v některých případech by mohla natolik klesnout, že by trestnost činu, konkrétně se vázícího k tomuto hnutí, mohla být nulová právě pro nedostatečnou materiální stránku.

Podle názoru Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze je stěžejním požadavkem obsaženým v právní větě stanoviska tvrzení, že je „nutné, aby hnutí existovalo v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval“. Je pravdou, že si lze těžko představit podporu zaniklému hnutí, ale podpora založení nového hnutí v budoucnu je přirozeně možná. Propagace myšlenek zaniklého hnutí je jistě rovněž možná a tvrzení, že se jeví typově méně společensky nebezpečná, nepůsobí přesvědčivě. Pokud by tato propagace byla vedena snahou o založení nového hnutí, její nebezpečnost by mohla být nemalá. Odůvodnění připouští v těchto případech posoudit takové jednání jako pokus trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 8 odst. 1, § 260 odst. 1 tr. zák., bylo by však myslitelné posouzení takového jednání i jako přípravy podle § 7 odst. 1, § 260 odst. 1, 2 tr. zák.

Nejvyšší státní zastupitelství v Brně ve svém obsáhlém vyjádření nejprve zrekapitulovalo znění podnětu nejvyšší státní zástupkyně podle ustanovení § 12 odst. 4 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a poté uvedlo, že je zřejmé, že jistá opodstatněnost navržené právní věty je zřetelnější ve vztahu k té části objektivní stránky trestného činu podle § 260 odst. 1 tr. zák., která představuje podporu určitých hnutí. Je třeba souhlasit s argumentací, že je takřka nemyslitelná podpora hnutí v reálném čase neexistujícího. Jiná je však situace, pokud jde o naplnění objektivní stránky skutkové podstaty tohoto trestného činu jednáním představujícím propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka. Ani podnět nejvyšší státní zástupkyně nevycházel zcela rigorózně ze stanoviska dovozujícího možnost podpory či propagace hnutí zcela „mrtvého“. Podnět dovozoval, především pokud jde o propagaci idejí vycházejících z ideologie nacistického Německa, že samotná skutečnost neustále se opakujících recidiv jednání představujících propagaci či přímou glorifikaci ideologie tohoto hnutí, případně jeho představitelů, již zřejmě stálou existenci tohoto hnutí prokazuje. Požadavek na další konkretizaci či prokazování nějakého stupně organizovanosti tohoto „hnutí“ se tedy může jevit nejen jako zřejmě nadbytečný, ale

i kontraproduktivní ve vztahu k možnosti postihu vysoce společensky nebezpečných jednání namířených proti objektu chráněnému touto skutkovou podstatou. Dále také Nejvyšší státní zastupitelství zdůraznilo jistou nelogičnost zařazení a vzájemného poměru skutkových podstat trestných činů podle § 198a a § 260, resp. § 261 tr. zák., která se ještě prohloubila poté, co novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 134/2002 Sb., bylo ustanovení § 198a tr. zák. doplněno o odstavec 3. Podle písm. b) tohoto ustanovení, které představuje samostatnou skutkovou podstatu, je možno postihnout jednání spočívající v aktivní účasti na činnosti skupin, organizací nebo sdružení, která hlásají diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou nebo náboženskou nenávist. Přestože vymezení objektu je zjevně poněkud užší než je tomu u trestných činů podle § 260 a § 261 tr. zák., není zřejmě zcela v pořádku, pokud aktivní účast na jejich činnosti, která je namířena proti jednomu ze základních lidských práv, tj. právu na rovnost lidí bez ohledu na jejich národnost, etnikum, náboženství, rasu, příslušnost k sociální třídě, či jiné rozdíly, je možno posoudit jako trestnou činnost, která je zařazena mezi trestné činy hrubě narušující občanské soužití, přičemž „pouhé“ veřejné projevení sympatií nad činnostmi takových skupin (hnutí) naplňuje skutkovou podstatu trestného činu zařazenou mezi trestné činy proti lidskosti. Vzhledem k těmto skutečnostem by mělo být schválení stanoviska opětovně zváženo, i když jinak vydání stanoviska považují za nanejvýš vhodné.

Na podkladě vyjádření těchto subjektů a diskuse k návrhu stanoviska, která proběhla na poradě trestního kolegia dne 20. 4. 2006, trestní kolegium dospělo k závěru, že původní návrh je třeba dopracovat o vztah skutkové podstaty trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 tr. zák. ke skutkovým podstatám téhož trestného činu podle § 261 a § 261a tr. zák., a dále také ke skutkovým podstatám trestného činu hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. a trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a tr. zák.

Následně, po zvážení všech výše citovaných vyjádření a v nich uvedených argumentů, jakož i opakované diskuse, zaujalo trestní kolegium shora uvedené stanovisko.

Úvodem je třeba zdůraznit, že všem shora uvedeným skutkovým podstatám je společné, že jejich objektem je ochrana základních lidských a občanských práv a svobod, rovnoprávnost lidí bez rozdílu rasy, etnické skupiny, národnosti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, sociální příslušnosti nebo původu (srov. čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod - vyhlášena pod č. 209/1992 Sb., ve znění č. 41/1996 Sb. a č. 243/1998 Sb., dále jen „Úmluva“; čl. 3 Listiny základních práv a svobod - vyhlášena pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., dále jen „Listina“).

Uvedená ustanovení současně odrážejí i transformaci závazků vyplývajících pro Českou republiku z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace (vyhlášena pod č. 95/1974 Sb.), z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.) a Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinů apartheidu (vyhlášena pod č. 116/1976 Sb.).

Při výkladu shora uvedených ustanovení trestního zákona v návaznosti na ustanovení Úmluvy a Listiny nutno mít na zřeteli, že při jejich aplikaci může docházet ke střetu s těmi jejich ustanoveními, která garantují svobodu slova (čl. 10 odst. 1 Úmluvy, resp. čl. 17 odst. 1, 2 Listiny). Jak Úmluva, tak Listina však určitá omezení svobody projevu, resp. svobody slova připouštějí.

Podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy výkon svobody projevu zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může proto podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti

soudní moci.

Podle čl. 17 odst. 4 Listiny lze svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Soud“) ve svých rozhodnutích mnohokrát zdůraznil, že svoboda projevu zakotvená v čl. 10 Úmluvy představuje jeden z hlavních základů demokratické společnosti, jednu z prvořadých podmínek jejího pokroku a rozvoje každého jednotlivce. S výhradou čl. 10 odst. 2 Úmluvy proto platí nejen pro informace nebo myšlenky přijímané příznivě či považované za neškodné či nedůležité, ale rovněž pro ty, které jsou nepříjemné, šokují nebo znepokojují, neboť tak tomu chce pluralita, tolerance a duch otevřenosti, bez nichž není demokratické společnosti (viz např. rozhodnutí ve věci Castells proti Španělsku, 1992, nebo Vogt proti Německu, 1995).

Z judikatury Soudu lze dovodit, že svoboda projevu je svým obsahem, významem a stupněm právní ochrany v zásadě na stejné úrovni jako rovnoprávnost občanů bez ohledu na jejich národnost, rasu, třídní či náboženskou příslušnost. Dojde-li v konkrétním případě ke střetu těchto dvou chráněných práv či svobod, musí být rozhodnutí soudu vyvážené a k zásahu do sféry práv a svobod obviněné osoby by jeho prostřednictvím mělo docházet jen, je-li to skutečně nezbytné.

Bude proto v konkrétních případech vždy třeba pečlivě posoudit míru, jakou konkrétní projev zasahuje do garantovaného práva na rovnoprávnost bez ohledu na rasu, národnost, náboženskou příslušnost, sociální postavení či původ.

Uvedený objekt je přitom chráněn trestním zákonem proti zásahům různé intenzity a proto se jeho ochrana projevuje i výrazně odstupňovanými sankcemi. Ochrana vymezených právních statků se nerealizuje jen prostřednictvím trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 tr. zák., ale také prostřednictvím trestných činů podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261 nebo podle § 261a, resp. trestných činů hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 a podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a tr. zák.

V souladu s uplatněnými a shora rozvedenými připomínkami se proto stanovisko neomezuje jen na výklad skutkové podstaty trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 tr. zák., ale podává i výklad dalších shora uvedených souvisejících skutkových podstat včetně jejich vzájemného vztahu.

Trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 odst. 1 tr. zák. se dopustí ten, kdo podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod nebo hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť vůči jiné skupině osob. Za to lze pachateli uložit trest odnětí svobody na jeden rok až pět let. Trestem na tři léta až osm let bude podle § 260 odst. 2 tr. zák. potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem, dále spáchá-li jej jako člen organizované skupiny, anebo spáchá-li jej za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

Objektem tohoto trestného činu je, jak již bylo řečeno shora, ochrana základních lidských práv a svobod, rovnoprávnost lidí bez rozdílu rasy, národnosti, náboženské příslušnosti, sociální příslušnosti nebo původu.

Subjekt tohoto trestného činu je obecný, to znamená, že jej může spáchat jakákoli osoba za

podmínky, že je příčetná a v době činu dosáhla věku patnácti let.

Pokud jde o jednotlivé znaky objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu podle § 260 odst. 1 tr. zák., výklad pojmů „podporuje“ a „propaguje“ nečiní v rozhodovací praxi větší problémy.

Podpora hnutí uvedeného v § 260 odst. 1 tr. zák. může mít podobu materiální nebo morální, přičemž obě tyto podoby se mohou v konkrétním případě prolínat. Za materiální podporu bude možno považovat poskytování finančních prostředků, nemovitého i movitého majetku (například budov, technických prostředků), služeb. Morální podpora může mít podobu utvrzování stávajících příslušníků hnutí v jejich počínání, resp. může spočívat v získávání příslušníků nových. Z povahy pojmu plyne, že podporovat lze jen hnutí existující, nikoli hnutí zaniklé.

Propagace hnutí může být otevřená (přímá), spočívající ve veřejném oslavování a vyzdvihování hnutí, hlásání jeho tezí a cílů, a skrytá (nepřímá), například v podobě tvorby či prezentace literárního, dramatického, výtvarného či filmového díla, které glorifikuje hnutí či jeho představitele. Na rozdíl od pouhého projevu sympatií, postihovaného podle subsidiárního ustanovení § 261 tr. zák., zde musí existovat úmysl pachatele takovým jednáním ovlivnit další osoby.

Při výkladu pojmu hnutí panuje shoda v tom, že nelze vycházet z definice „politického hnutí“ podle zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů. Ten předpokládá u politického hnutí jeho registraci. Jednou z podmínek registrace hnutí podle § 4 písm. d) cit. zák. je, že jeho činnost neohrožuje mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobodu občanů. Z toho je zřejmé, že hnutí otevřeně sledující cíle uvedené v § 260 odst. 1 tr. zák. by nikdy nemohlo být registrováno.

Za hnutí ve smyslu § 260 odst. 1 tr. zák. bude tedy možno považovat skupinu osob, alespoň částečně organizovanou, byť třeba formálně neregistrovanou, zastávající či hlásající postoje a stanoviska uvedená v § 260 odst. 1 tr. zák. V praxi si ovšem lze představit i případy, kdy hnutí formálně registrované se odchýlí od programu či činnosti, které deklarovalo v rámci své registrace, a přejde k programu naplňujícímu cíle uvedené v § 260 odst. 1 tr. zák.

Pokud jde o zmíněnou charakteristiku hnutí, principy, na jejichž základě bude fungovat, mohou být zakotveny písemně (vzhledem k charakteru cílů sledovaných hnutím by však nejspíše nebyly prezentovány veřejně, resp. byly by přístupny omezenému okruhu příslušníků a sympatizantů hnutí), ale mohou existovat i jako nepsaná, členy hnutí uznávaná či tradovaná pravidla. Přitom je třeba vycházet z toho, že každá forma organizace v sobě již zahrnuje i určitou strukturu hnutí, a proto ji není třeba zvláště zdůrazňovat, a to i vzhledem k tomu, že u hnutí postačí i jen částečná organizovanost, když k naplnění znaků této skutkové podstaty je nutná prokazatelná existence hnutí identifikovatelného alespoň v hrubých rysech, které pachatel podporuje nebo propaguje.

I když konkrétní hnutí bude nejspíše spojováno s určitou ideologií, je třeba zdůraznit, že při výkladu skutkové podstaty § 260 odst. 1 tr. zák. nesmí být pojmy hnutí a ideologie zaměňovány. To lze ilustrovat na příkladu antisemitismu. Ten je nesporně zločinnou ideologií hlásající nenávisť k Židům, nicméně nikoli antisemitismus jako takový, nýbrž určitou skupinu osob jej hlásající, případně i praktikující, bude možno za splnění dalších shora uvedených podmínek považovat za hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod a hlásá národnostní či náboženskou zášť vůči jiné skupině osob ve smyslu § 260 odst. 1 tr. zák.

Stěžejní otázkou, kterou má toto stanovisko zodpovědět, aby odstranilo rozpory v rozhodovací praxi dovolacích senátů Nejvyššího soudu, je, zda pro naplnění skutkové podstaty podle § 260 odst. 1 tr. zák. je nezbytná současná existence podporovaného či propagovaného hnutí. Trestní kolegium po zvážení všech argumentů zastává názor, že pro naplnění znaků skutkové podstaty podle § 260 odst. 1

tr. zák. je nezbytné, aby toto hnutí existovalo v době, kdy se pachatel jeho podpory či propagace dopouští. V této souvislosti je však třeba zdůraznit, že to současně neznamená, že propagace hnutí charakterizovaného v ustanovení § 260 tr. zák., které neexistuje (např. již zaniklo nebo ještě nevzniklo), by byla beztrestná. Postih takového jednání bude v závislosti na dalších okolnostech možný na základě skutkových podstat trestných činů podle § 261a tr. zák. nebo podle § 198 či § 198a tr. zák., popř. jako pokus trestného činu podle § 8 odst. 1, § 260 odst. 1 tr. zák., jak je to v podrobnostech rozvedeno v další části tohoto stanoviska.

Základním argumentem pro závěr, že ustanovení § 260 odst. 1 tr. zák. slouží k postihu podpory a propagace toliko hnutí existujícího v době spáchání činu, je výklad jazykový, neboť jeho dikce „hnutí, které prokazatelně směřuje“ jednoznačně svědčí pro závěr, že hnutí musí existovat v době jeho podpory nebo propagace. Ostatně jen těžko si lze vůbec představit naplnění znaku podpory hnutí, které existovalo v minulosti, avšak v době jednání pachatele již neexistuje. Propagace hnutí již zaniklého je ovšem v praxi možná, avšak z hlediska přístupu zákonodárce je zjevně typově méně nebezpečná pro společnost než propagace hnutí existujícího, takže adekvátní k jejímu postihu, pokud nepůjde o pokus trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 8 odst. 1, § 260 odst. 1 tr. zák., bude posouzení podle mírnějších trestních sazeb stanovených pro trestné činy hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. nebo podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a tr. zák.

Dalším argumentem je, že by zjevně postrádalo logiku, aby zákonodárce použil v jednom ustanovení alternativně dvě formy přístupu k takovému hnutí, které by měly rozdílný režim – podpora jen v případě existujícího hnutí a propagace jak ve vztahu k hnutí existujícímu, tak i hnutí neexistujícímu. Navíc v případě aplikace této skutkové podstaty také na případ hnutí neexistujícího by nebylo zřejmě možno omezit ji jen na hnutí zaniklá, ale bylo by nutno připustit aplikaci tohoto ustanovení i na hnutí dosud neexistující, jejichž vznik by pachatel předpokládal v budoucnu. V takovém případě by ale nepochybně docházelo ke stírání již zmíněného rozdílu mezi hnutím a ideologií, přičemž je zcela zřejmé, že podporu či propagaci ideologie, byť hlásající potlačení práv a svobod nebo národnostní, rasové, náboženské či třídní zášti vůči jiné skupině osob, ustanovení § 260 tr. zák. postihovat nemá.

Zcela v souladu s tímto výkladem je i důvodová zpráva k novele trestního zákona provedené zákonem č. 405/2000 Sb., která výslovně uvádí, že „...zatímco § 260 a 261 tr. zák. se vztahují na případy, kdy existuje hnutí, které si klade za cíl omezování práv a svobod nebo diskriminaci z různých důvodů, § 198a tr. zák. se dotýká pouze individuálních aktivit, třeba i podobně motivovaných...“.

Pro závěr, že trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 tr. zák. má postihovat uvedené aktivity pouze ve vztahu k hnutí existujícímu v době činu svědčí i výklad systematický.

Hlava pátá zvláštní části trestního zákona, v níž jsou zařazeny trestné činy hrubě narušující občanské soužití, chrání toto soužití proti útokům různého druhu, včetně méně závažných útoků proti lidskému právu na rovnost bez rozdílu národnosti, jazyka, etnické skupiny, rasy, politického přesvědčení a náboženství v ustanoveních o trestných činech podle § 198 a § 198a tr. zák. Naproti tomu hlava desátá, v níž jsou zařazeny trestné činy proti lidskosti, jak lze již dovodit z jejího názvu i ze zřetelně přísnějších trestních sazeb jednotlivých trestných činů, slouží sice rovněž k ochraně shora uvedených lidských práv, avšak proti útokům typově závažnějšího charakteru. V návaznosti na to také ustanovení § 67a tr. zák. s výjimkou trestného činu podle § 261 tr. zák. stanoví nepromlčitelnost trestných činů uvedených v hlavě desáté. Proto v některých případech, jak to bude ještě zmíněno níže, bude sice připadat v úvahu jednočinný souběh trestných činů obsažených v hlavě páté a desáté, avšak zpravidla bude vyloučen z důvodů faktické konzumpce.

Výraznější zmínky si zaslouhují fašistická a nacistická hnutí, a to nejen z hlediska negativní historické zkušenosti s nimi, ale i při zvážení aktuální existence většího množství neofašistických a neonacistických hnutí v České republice, v Evropě i jinde ve světě (např. v USA, Kanadě atd.), které do značné míry navazují na původní nacistická nebo fašistická hnutí jak po stránce ideologické, tak i pokud jde o konkrétní projevy (např. používání shodných nebo podobných symbolů, pozdravů apod.). Pokud byla shora zmíněna nutná existence takového hnutí v době spáchání činu, má toto stanovisko na mysli odlišení existujících neonacistických nebo neofašistických hnutí od konkrétního nacistického nebo fašistického hnutí v jeho historické, dnes již neexistující podobě. V případě uvádění, rozšiřování i propagace myšlenek a názorů vycházejících z ideologie fašismu nebo nacismu, ke které dochází od skončení druhé světové války prakticky nepřetržitě, jak na to jinak správně upozorňuje nejvyšší státní zástupkyně ve svém shora zmíněném podnětu, je třeba rozlišovat historický přístup, v rámci kterého jsou tyto myšlenky a názory hodnoceny, a to ať už se zápornými či kladnými závěry, od podpory nebo propagace neofašistických, popř. neonacistických hnutí, kterých u nás i ve světě existuje větší množství. Právě z hlediska tohoto rozlišování nelze souhlasit s tím, že není třeba u propagace fašistických nebo nacistických myšlenek a názorů zvažovat a prokazovat existenci hnutí, neboť skutková podstata trestného činu podle § 260 tr. zák. postihuje jen toho, „kdo podporuje nebo propaguje hnutí (např. neofašistické, neonacistické apod.), které „prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob“. Zákon zde dokonce ve vztahu ke konkrétnímu hnutí vyžaduje nejen vlastní „směřování“ nebo „hlásání“, ale „prokazatelné“ takové směřování nebo hlásání, čímž vyjadřuje i nezbytnou míru konkretizace takového hnutí, byť nemusí být charakterizováno zcela detailně, ale musí být konkretizováno natolik, aby bylo jasné, že jde o hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. To na druhé straně neznamená, že by musela být v trestním řízení prokazována konkrétní organizační struktura takového hnutí, počet členů, vedoucí představitelé či další jeho detailní charakteristiky, neboť takový přístup by šel nad rámec znaků skutkové podstaty, ale postačí konkretizace takového hnutí v hrubých rysech především z hlediska jeho směřování k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásání národnostní, rasové, náboženské či třídní zášti nebo zášti vůči jiné skupině osob.

Stejně měřítko pak musí být uplatňováno i na uvádění, rozšiřování či propagaci myšlenek a názorů komunistických hnutí, a to nejen v jejich stalinistické podobě či podobě hlásané hnutím Rudých Khmérů, ale i jiných komunistických hnutí, která ve své historické podobě směřovala nebo naopak v současnosti prokazatelně směřují k potlačení práv a svobod anebo hlásají národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť vůči jiné skupině osob apod.

Existujícím hnutím tedy v tomto smyslu může být i takové hnutí, které navazuje v modifikované podobě na již neexistující hnutí (např. neofašistické nebo neonacistické hnutí apod.), pokud využívá např. ideologie, symbolů, pozdravů a dalších atributů již zaniklého hnutí. Pachatel může také svým jednáním spáchaným v České republice podporovat nebo propagovat hnutí existující v cizině nebo naopak (srov. § 17 tr. zák.).

Pokud by u pachatele šlo o podporující nebo propagující jednání vedené snahou o založení hnutí, a to jak zcela nového, tak i hnutí obnoveného, které by mělo prokazatelně směřovat k potlačení práv a svobod nebo hlásat národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob, anebo takového hnutí navazujícího na obdobné hnutí již zaniklé, bylo by namísto postihnout toto jednání jako pokus trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 8 odst.1, § 260 odst. 1 tr. zák. Právní kvalifikace takového jednání pouze jako přípravy podle § 7 odst. 1 tr. zák. by nevystihovala skutečnost, že pachatel svým jednáním ve formě podpory nebo propagace již začal uskutečňovat znaky této skutkové podstaty a to jednáním, které má bezprostřední význam pro její naplnění, čímž již bezprostředně směřoval k dokonání trestného

činu, byť jinak obecně samozřejmě nelze vyloučit i postih za přípravu k trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 7 odst.1, § 260 odst. 1, 2 tr. zák. (srov. § 41 odst. 2 tr. zák.).

Existenci takového konkrétního hnutí, identifikovatelného alespoň v hrubých rysech, v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval, bude nutno v trestním řízení prokazovat prostřednictvím důkazů dokumentujících existenci nebo konkrétní činnost hnutí. Těmito důkazy mohou být vedle výpovědi svědků například letáky nebo jiné písemné materiály takových hnutí, jejich internetové stránky, videozáznamy či zvukové záznamy akcí hnutí nebo projevů jejich představitelů, ale také zprávy orgánů monitorujících jejich činnost, znalecké posudky apod.

V této souvislosti je třeba zdůraznit, že trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 odst. 1 tr. zák. je trestným činem úmyslným. Pachatel proto buď přímo chce svým jednáním propagovat či podporovat hnutí sledující cíle uvedené v § 260 odst. 1 tr. zák. [úmysl přímý podle § 4 písm. a) tr. zák.], nebo musí alespoň vědět, že jeho jednání může vést k propagaci či podpoře takového hnutí a je s možností takového následku srozuměn [úmysl eventuální podle § 4 písm. b) tr. zák.]. V praxi přitom pro naplnění skutkové podstaty § 260 odst. 1 tr. zák. nebude nutné, aby pachatel byl přímo členem takového hnutí nebo byl se členy hnutí v bezprostředním kontaktu, ale bude postačovat jeho vědomost o existenci hnutí a srozumění s tím, že svým jednáním ho podporuje či propaguje, tj. přispívá svým jednáním k jeho činnosti či jednotlivým aktivitám, ovlivňuje jeho stávající či potenciální členy apod. Tak tomu bylo například v trestní věci obviněných, kteří jako členové hudební skupiny B. písněmi této skupiny na sérii koncertů, kterých se zúčastňovali členové hnutí skinheads jako jsou Bohemia Hammer Skins, Blood & Honour, Národní odpor, Národní aliance působících na území České republiky, jakož i výrobou a distribucí magnetofonových kazet a kompaktních disků s nahrávkami skupiny, sborníků jejich písní, propagovali a podporovali tato hnutí a jejich xenofobní ideologii hlásající tzv. bílý rasismus, a tato jejich činnost měla kladnou odezvu mezi příznivci uvedených hnutí spojenou s masovou účastí na koncertech skupiny a nakupováním a dalším šířením zvukových nosičů a textových souborů této skupiny (blíže k tomu viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. [5 Tdo 79/2006](#)).

Složitější otázkou v praxi je posuzování zavinění toho, kdo uvedl dílo šířící ideje uvedené v § 260 odst. 1 tr. zák. (např. knihu), resp. předmět týkající se takového hnutí (např. nášivku), do širší distribuce, aniž by se blíže zajímal o to, zda je koupí nezúčastněný zájemce pro vlastní potřebu či reprezentant nebo příznivec hnutí uvedeného v § 260 odst. 1 tr. zák. se záměrem využít díla či předmětu pro potřeby podpory či propagace hnutí. Řešení této otázky bude stěžejní i pro posuzování distribuce tzv. militárií. Zde bude nutno posoudit pečlivě všechny konkrétní okolnosti případu.

Důležitý bude jednak charakter díla (předmětu) a dále osoba (okruh osob), kterému jsou dílo (předmět) určeny, případně účel, za jakým je takový předmět, který si pak další osoba opatřuje, distribuován či jinak šířen. Bude jistě rozdíl mezi prodejem jedné dýky nebo jiného předmětu s emblémem SS na burze sběratelů militárií na straně jedné a prodejem desítek nášivek s neonacistickými symboly na objednávku osobám vyznávajícím postoje uvedené v § 260 odst.1 tr. zák. na straně druhé a hlásícím se k některému takovému hnutí. Zatímco první případ není možné postihovat podle § 260 tr. zák., druhý by nepochybně tuto skutkovou podstatu naplnil, neboť jde o podporu neonacistického hnutí, jehož je objednatel členem nebo sympatizantem. Bude tudíž pro posouzení případné trestní odpovědnosti toho, kdo takové dílo (předmět) distribuoval, nezbytné zkoumat a prokazovat, zda nepředpokládal či bez přiměřených důvodů spoléhal, že jím distribuované dílo (předmět) nebude sloužit k podpoře či propagaci hnutí uvedeného v § 260 odst. 1 tr. zák., či zda s takovým následkem byl srozuměn nebo jej dokonce zamýšlel.

Trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261 tr. zák. se dopustí ten, kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 260 tr. zák. Za spáchání tohoto trestného činu zákon hrozí trestem odnětí svobody na šest měsíců až tři léta.

Toto ustanovení je subsidiární v poměru k ustanovení § 260 tr. zák., takže jejich jednočinný souběh je vyloučen. Objekt i subjekt mají obě ustanovení shodný. Odlišuje je objektivní stránka skutkové podstaty, která v případě § 261 tr. zák. postihuje již veřejný projev sympatií k hnutí uvedenému v § 260 tr. zák. Tím je nutno rozumět veřejné vyjádření pozitivního vztahu či obdivu k tomuto hnutí, avšak na rozdíl od podpory či propagace ve smyslu § 260 tr. zák. bez úmyslu získávat tomuto hnutí další přívržence či jinak posilovat jeho pozici.

Protože hnutí je v tomto případě definováno odkazem na ustanovení § 260 tr. zák., je třeba jím rozumět konformně s výkladem ustanovení § 260 tr. zák. hnutí v době projevu sympatií existující. Podporu pro tento závěr lze nalézt jak ve shora zmíněné důvodové zprávě k novele trestního zákona provedené zákonem č. 405/2000 Sb., tak i ve srovnání s ustanovením § 261a tr. zák., postihujícím popírání, schvalování a ospravedlňování nacistického a komunistického genocidia a zločinů proti lidskosti, které má zcela stejnou trestní sazbu. V případě, že by se ustanovení § 261 tr. zák. mělo vztahovat i na hnutí zaniklá, ztrácelo by ustanovení § 261a tr. zák. smysl, neboť veškeré projevy schvalování nacistických zločinů proti lidskosti spadající pod § 261a tr. zák. by bylo možno postihnout podle § 261 tr. zák.

V souvislosti s tím vyvstává otázka, zda a jak jsou postižitelné projevy sympatií k hnutí zaniklému. Většina z nich bude postižitelná jako trestný čin podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261a tr. zák. Zde je ovšem nutno vyzdvihnout, že zákonodárce záměrně omezil trestní odpovědnost za projevy sympatií k již zaniklým hnutím jen na ta hnutí, důsledky jejichž činnosti na společnost jsou přes určitý časový odstup od jejich zániku dodnes pocíťovány jako velmi závažné. Nebudou proto trestné například projevy sympatií ke starověkým státním útvarům a v rámci nich působícím hnutím, praktikujícím, byť zcela nehumánní, otrokářský systém, který zjevně směřoval k potlačení práv a svobod příslušníků značné části tehdejší společnosti.

Trestní odpovědnost za projevy sympatií k zaniklému hnutí je navíc omezena jen na nejzávažnější aspekty jeho činnosti – tj. nejzávažnější projevy zásahů do sféry lidských práv (genocidium, zločiny proti lidskosti), nikoli na projevy méně závažné, a proto sem nespadá např. preference zájmů celku za cenu potlačování práv individua typická pro komunistický režim.

Lze proto dovozovat, že zákonodárce považoval za typově stejně nebezpečné projevy sympatií k hnutí charakterizovanému v § 260 tr. zák. za předpokladu, že v době projevu sympatií existovalo na straně jedné, postihované jako trestný čin podle § 261 tr. zák., a na druhé straně schvalování a ospravedlňování těch nejzávažnějších zločinů nacismu a komunismu, tj. hnutí v klasické podobě již zaniklých, postihované jako trestný čin podle § 261a tr. zák.

Tuto problematiku lze nejlépe ilustrovat na konkrétních případech. Zde se nabízí především v praxi často frekventovaný případ pozitivního hodnocení různých aspektů německého fašismu. Pokud by tyto projevy sympatií byly skutečně zaměřeny výhradně na uvedené aktivity fašistického hnutí v období do porážky hitlerovského Německa v květnu 1945, přichází v úvahu posouzení tohoto jednání jako trestného činu podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod podle § 261a tr. zák. Lze si totiž jen těžko představit projevy oslavující tuto éru, aniž by tím současně nedocházelo k oslavování nacistického genocidia a zločinů proti lidskosti, které byly dominantním projevem existence tohoto hnutí v uvedeném období.

Jako další příklad lze uvést oslavy výročí narozenin Adolfa Hitlera, Rudolfa Hesse a jiných válečných

zločinců, ve formě slavnostních shromáždění či pochodů, jak k nim dodnes dochází. Organizaci takové akce i aktivní účast na ní nutno bezpochyby považovat nejen za projev sympatií k osobám jmenovaných, ale současně i za schvalování zločinů, za které byli tito válčení zločinci shledáni odpovědnými, čímž dochází k naplnění skutkové podstaty trestného činu podle § 261a tr. zák. Pokud by pak šlo o vyzdvihování některých pozitivních rysů tohoto hnutí (např. dočasný hospodářský růst) spojené s tvrzením, že tyto svým významem převážily negativní aspekty hnutí (například zřízení koncentračních táborů), jednalo by se o ospravedlňování těchto zločinů ve smyslu § 261a tr. zák.

Naproti tomu pouhé konstatování některých dílčích pozitivní rysů hnutí za současného objektivního uvedení jejich souvislosti s dominujícími rysy negativními (např. hospodářsky rozvoj a zvýšení životní úrovně obyvatel Německa před druhou světovou válkou a v jejím úvodu, ovšem za cenu procesu arizace majetku a posléze i hospodářské exploatace násilně okupovaných zemí) nebude zjevně naplňovat znaky žádného trestného činu.

Trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 261a tr. zák. se pak dopustí ten, kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické nebo komunistické genocidium nebo jiné zločiny nacistů nebo komunistů proti lidskosti. Za tento trestný čin bude pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

Tato skutková podstata byla do trestního zákona zařazena zákonem č. 405/2000 Sb., zjevně pod vlivem obdobných zahraničních úprav postihujících zpochybňování holocaustu (tzv. „osvětimská lež“). Trestní odpovědnost za tento trestný čin nemá sice žádnou vazbu na v zákoně uvedenou existenci jakéhokoli hnutí, ale odvozuje se od veřejného popírání, schvalování či ospravedlňování těch nejzávažnějších aspektů nacistických a komunistických hnutí a na to navazující zločiny nacistů nebo komunistů v podobě genocidia a jiných zločinů proti lidskosti.

Genocidium je definováno v čl. II Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia publikované jako příloha vyhlášky Ministerstva zahraničních věcí č. 32/1955 Sb.

Zločiny proti lidskosti jsou definovány v dokumentech mezinárodního práva trestního a považují se za ně například vražda, vyhlazování, zotročování, deportace a jiné nelidské činy spáchané na civilním obyvatelstvu nebo perzekuce z politických, rasových nebo náboženských důvodů, jsou-li páčány jako součást kteréhokoli zločinu proti míru nebo kteréhokoli válečného zločinu nebo v souvislosti s nimi, dále vyhnání obyvatelstva z půdy, kterou má v držbě, způsobené ozbrojeným útlakem, nebo okupací, nelidské činy v důsledku apartheidu apod., a to i v případě, že by nebyly porušením vnitrostátního práva země, v níž byly spáchaný.

Za veřejné popírání se přitom považuje veřejné tvrzení, že ke skutkům zakládajícím genocidium či jiné zločiny proti lidskosti vůbec nedošlo, veřejným zpochybňováním pak nutno rozumět jejich zlehčování a relativizaci, schvalováním se rozumí vyjadřování souhlasu s nimi. Za ospravedlňování je pak třeba považovat snahu je omlouvat průvodními okolnostmi, historickým kontextem atd.

Také historický výklad vede k závěru, že ustanovení § 261 tr. zák. a potažmo i ustanovení § 260 tr. zák. chápou pod pojmem „hnutí“ pouze hnutí existující v době spáchání činu. V případě aplikace § 260 a § 261 tr. zák. i na hnutí zaniklá, by se dodatečně zavedení trestného činu podle § 261a tr. zák. novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 405/2000 Sb., jak již to bylo řečeno výše, jevílo jako nadbytečné.

Trestného činu hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 odst. 1 tr. zák. se dopustí ten, kdo veřejně hanobí buď některý národ, jeho jazyk, některou etnickou skupinu či rasu nebo skupinu obyvatelů republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání. Bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

Hanobením se rozumí subjektivní, hrubě urážlivý projev směřující k hrubému znevažování některého národa, jeho jazyka, některé etnické skupiny nebo rasy, anebo skupiny obyvatel republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání. Urážlivost projevu může vyplývat buď již z obsahu a způsobu jeho přednesu, nebo provedení, popř. z jiných okolností, za nichž byl učiněn. Nezáleží na tom, jaký měl hanobící projev na veřejnosti ohlas.

Podle § 198 odst. 2 tr. zák. bude pachatel potrestán odnětím svobody až na tři léta, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nejméně se dvěma osobami. Na rozdíl od pojmů hnutí (§ 260, § 261 tr. zák.), resp. skupina, organizace nebo sdružení [§ 198a odst. 3 písm. a) tr. zák.], bude pojem „se dvěma osobami“ možno chápat jako formu společného jednání tří osob i bez známek jakékoli organizovanosti.

Postih podle tohoto ustanovení bude namístě za situace, kdy jednání pachatele sice bude mít některé vnější shodné projevy s jednáním popsáním v ustanovení § 260, § 261 a § 261a tr. zák., avšak nebude mít žádnou spojitost s existujícím hnutím popsáním v ustanovení § 260 tr. zák., ani nebude dááno pachatelem do jakékoli souvislosti se zločiny nacismu či komunismu postihovanými v rámci ustanovení § 261a tr. zák. V praxi se může jednat například o veřejné projevy nenávisti vůči Židům či Romům bez uvedených souvislostí. Jednočinný souběh uvedených trestných činů s trestným činem hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák. by v případě, že by šlo současně o veřejný hanobící projev, byl v zásadě možný, pokud by ovšem nepřicházela v úvahu s přihlédnutím ke konkrétním skutkovým okolnostem tzv. faktická konzumpce.

Naproti tomu např. vyhotovení nápisu na zdi „Cikáni do plynu“ trestně odpovědným pachatelem již nese zřejmou souvislost s vyhlazováním Romů prostřednictvím plynových komor užívaných nacisty v koncentračních táborech v době druhé světové války a bylo by tudíž při naplnění subjektivní stránky zásadně postižitelné i jako schvalování zločinů nacistů proti lidskosti podle § 261a tr. zák.

Trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a odst. 1 tr. zák. se dopustí ten, kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, etnické skupině, rase, náboženství, třídě nebo k jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Pachatel tu bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Stejně bude podle § 198a odst. 2 tr. zák. potrestán ten, kdo se spolčí nebo srotí ke spáchání činu uvedeného v odstavci 1.

Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta pak bude podle § 198a odst. 3 tr. zák. potrestán pachatel, který buď spáchá čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem [§ 198a odst. 3 písm. a) tr. zák.], anebo účastní-li se aktivně činnosti skupin, organizací nebo sdružení, které hlásají diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou nebo náboženskou nenávist [§ 198a odst. 3 písm. b) tr. zák.].

Uvedené ustanovení bylo do trestního zákona doplněno novelou provedenou zákonem č. 134/2002 Sb., která implementovala závazek vyplývající ze Společného postupu odsouhlaseného Radou EU na základě článku K 3 Smlouvy o Evropské unii týkající se boje proti rasismu a xenofobii.

U trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod [s výjimkou samostatné skutkové podstaty podle § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák.] se bude na rozdíl od

trestných činů podle § 260 a § 261 tr. zák. jednat o individuální aktivity, nemající souvislost s činností existujícího hnutí, tak jak je charakterizováno v ustanovení § 260 odst. 1 tr. zák.

V praxi bude důležité odlišit znaky samostatné skutkové podstaty trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod obsažené v § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák. oproti skutkové podstatě trestného činu podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 odst. 1 tr. zák. a zejména závažnější, a proto také výrazně přísněji trestné, skutkové podstatě tohoto trestného činu podle § 260 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. Mezi oběma skutkovými podstatami totiž dochází k překrývání některých znaků, resp. užití znaků, které mají podobný význam.

Trestný čin podle § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák. obsahuje tři formy spojení pachatelů činu se stoupající mírou organizovanosti – skupinu, organizaci, sdružení.

Za skupinu je třeba považovat seskupení nejméně tří osob, spojené cílem hlásat teze uvedené v § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák. Nemusí mít žádnou organizační strukturu ani delší trvání, a proto se nebude jednat o hnutí ve smyslu § 260 odst. 1 tr. zák.

Naproti tomu organizace bude společenství nejméně tří osob, které se již bude vyznačovat určitou mírou organizovanosti, dělby úkolů mezi členy, koordinovaností jejich činností a tím i vyšší mírou efektivity činnosti takového uskupení.

Nejvyšší míru organizovanosti pak vykazuje sdružení, které by již mělo mít rysy obdobné sdružení registrovanému podle zákona č. 83/1990 Sb., tj. mít podobu spolku, společnosti, svazu, klubu anebo hnutí, jak je definuje uvedený zákon. Nelze však vyloučit, že s ohledem na své zaměření nebude oficiálně registrováno.

Zatímco skutková podstata trestného činu podle § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák. užívá mimo jiné pojmu rasová, etnická nebo náboženská nenávist, dikce ustanovení § 260 tr. zák. užívá pojmu národnostní, rasová, náboženská či třídní zášť. Oba tyto pojmy představují krajně negativní emocionální vztah, avšak termínem zášť lze rozumět postoj ještě negativnější, tzv. zesílenou nenávist.

Hlavní rozdíl mezi skutkovými podstatami trestného činu podle § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák. a trestného činu podle § 260 tr. zák. je proto nutno spatřovat v tom, že zatímco aktivita pachatelů začleněných do skupin, organizací či sdružení podle § 198a odst. 3 písm. b) tr. zák. se omezuje na hlásání diskriminace, násilí nebo rasové, etnické nebo náboženské nenávisti, pachatel ve smyslu § 260 odst. 1 tr. zák., resp. pachatelé z řad členů organizované skupiny podle § 260 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. podporují nebo propagují hnutí, které hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť (tj. ještě více vystupňovanou nenávist) či zášť vůči jiné skupině osob, a navíc alternativně prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, tj. směřuje k výrazně intenzivnějšímu zásahu do základních lidských práv a svobod, v čemž je třeba spatřovat základní kvalitativní diferenciaci, kterou je třeba vyjádřit při aplikaci těchto ustanovení. Jestliže tedy pachatel podporuje nebo propaguje takové hnutí svým jednáním spočívajícím v aktivní účasti na jeho činnosti, naplňuje již znaky trestného činu podle § 260 tr. zák., který je k trestnému činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a odst. 3 tr. zák. ve vztahu speciality, a proto je jednočinný souběh těchto trestných činů vyloučen.

Na základě všech těchto úvah dospělo trestní kolegium Nejvyššího soudu ke shora uvedenému stanovisku. Toto stanovisko by mělo svým obecným a komplexním přístupem přispět nejen ke

správnému a jednotnému výkladu znaků skutkové podstaty trestného činu propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka podle § 260 tr. zák., ale současně i ke zpřesnění výkladu skutkových podstat dalších trestných činů určených k ochraně základních lidských a občanských práv a svobod, rovnoprávnosti lidí bez rozdílu rasy, etnické skupiny, národnosti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, sociální příslušnosti nebo původu.